

© uluslararası **İnsan Bilimleri** dergisi
ISSN: 1303-5134
www.insanbilimleri.com

Ahmet Altan'ın 'Aldatmak'ı Vesilesiyle Türk Üst Sınıf Ahlak(sızlığı)ı Üzerine...

Dr. Şennur Özdemir

Sennur.Ozdemir@politics.ankara.edu.tr

Altan'ın *Dört Mevsim Sonbahar*'ını okumuştum yıllar önce... Bir de daha yakın bir zamanda *Kılıç Yarası Gibi*'sini... Bu romanlardan bana kalan pek bir şey yok. Ama oldukça ilgi çekici olma özelliğine sahip, günlük yaşam alanlarımızı, muhabbetlerimizi ve akıllarımızı yaygın olarak işgal eden konuları, ve muhtemelen herkesin gerçek veya fantezi yaşamlarında bir şekilde yer alan malzemeleri ve temaları *ustaca kullanması*^[1] gibi çok genel şeyler kalmış aklımda yazdıklarına dair... Şimdi kendisinin *Aldatmak* adlı bu son kitabını, biraz da bir sosyolog gözüyle iki satır karalamak niyeti ve arzusuyla da okumak istedim...

Bu romanın sosyolog gözüyle okunup değerlendirilmesini haklı (ve belki de gerekli) kılan birkaç noktayı da hemen sıralayayım: bir roman, ve bir yazar ki, oyuncakçı mağazalarının ve bilumum alakasız marketin girişinde bile sergilenip, bir “Türk bestseller”ı ilan edilmiş... Bu denli az okuyan ve yoksul bir toplumda, hiç değilse bir dönem peynir-ekmek gibi satabilmiş... Yazılı ve görsel medyada, zaman zaman kitabın yazarıyla yapılan röportajların da eşlik ettiği bir çok haberin ve yazının konusu olmuş.... Bir köşe yazarı çıkıp, aslında bu romanın başka bir romanın sadece ve sadece bir bölümünden aşırma bir temadan başka bir şey olmadığını ileri sürerek, bu kadar gürültü koparan bir romanın daha fazlasını içermesi gerektiğini yazmış.. Bunun üzerine bilindiği gibi “‘Aldatmak’, bizi aldatıyor mu?” sorusu çerçevesinde bir tartışmanın da başlamasına neden olmuş... Kısaca topluma mal olmuş...Bu nedenle de, bu kitabın topluma yaydığı mesaja ve edebi lezzete biraz daha yakından bakmak gerekir.

Bu yukarıdaki “‘Aldatmak’ bizi aldatıyor mu?” sorusuna benim verdiğim yanıtla başlayayım yazacaklarıma: soruya yanıtım, Aldatmak'ın, bizi bir bakıma aldattığı, bir bakıma da aldatmadığı... Aldatıyor, çünkü belki bir kitap olarak değil, ama topyekun edebi bir proje olarak gösterdiği başarıyı aslında hak etmiyor (ama bu noktada, böylesi bir aldatmanın da ne bu bu kitap ne de bu yazarla sınırlı olmadığı ayrıca belirtilmelidir). En çok izlenilen ve ilgilenilen konuların neler olduğuna bakıldığında, bu kitabın neden toplumsal olarak bu denli çok sattığı ve ilgi gördüğü daha iyi anlaşılacaktır. Öte yandan kitap bizi aldatmıyor, çünkü aldatma adına resmettiği, temsil ettiği sınıfın^[2]

aldatma deneyimindeki sığılığı, ruhsuzluğu, ve kelimenin tam anlamıyla aldatanların kendileri de dahil, herkesi aldatma halini kitap çok iyi veriyor.

Kavramların etimolojik kökenine inmek, aldatma gibi çok kullanılmaktan içi boşaltılan kavramlar açısından oldukça açıklayıcı olabilmektedir çoğu zaman. Ben bu işi burada hem aldatma, hem de etimoloji kavramının kendisi için olmak üzere iki kez yapmak istiyorum: kök bilgisi anlamına gelen etimoloji, bir kavramın farklı olay ve yorumların etkisi altında sürekli olarak yeniden anlamlandırılmaktan yorulmuş içeriği açısından kavramın ilk-elden mantığına-işlevine-ortaya çıkış nedenine dönme çabası olarak nitelendirilebilir. Bu durumda ‘aldatma’ kavramının kaynağındaki anlamda iki veya daha çok kişi arasındaki ‘kasıtlı’ yanıltmacaların tamamı bulunmalıdır. Ama, muhtemelen toplumsal yaşamlarımızın (yani birden çok kişiyle ilişki içinde olduğumuz alanın) neredeyse bütünüyle ‘kasıtlı’ yanıltmacalardan oluşan bir oyun alanı^[3] olduğu durumda, bu kavram açısından çok özel alana ait ‘aldatma’nın özel bir yeri vardır, o kadar ki, aldatma denilince aklımıza gelen sadece iki kişi arasındaki cinsel alanı içeren aldatmadır. Aslında, sözlükte tanımlandığı haliyle bu, sadece karı ve kocanın başka biriyle cinsel beraberliğini kapsamaktadır. Ama, kavramla cinsellik alanı arasında kurulan bu otomatik örtüşürme ve meşru sayılan ilişkilerin evlilik alanı dışına taşınması nedeniyle, böylece, cinsellik alanındaki her tür ‘kurum dışı’ kıpırdanış da böylece otomatik olarak ‘aldatma’ kapsamı içine alınmış olur. Kamusal alan tarafından tastiklenmeyen herşey, aldatma kapsamına sokulurken; tastiklenenlere de otomatik bir olumluluk atfedilir böylece.

Bu kitapta işlendiği biçimiyle aldatma olgusu, ömrünü *banal* ve *avam* toplumsal kurum ve kuralların sunduğu çerçeve içerisinde tüketmek istemeyen üst sınıf insanının, bilindik normatif çerçeveden çıkışın kolay yolu olan heyecan arayışı biçiminde ‘şeyleştirilmiş’tir. Oysa bir aldatma öyküsü, gerçek duygu, düşünce, istek vb. insani özelliklerin savaş alanı olacak bir kurumsal kalıplaşmaya karşı verilen mücadele biçimi olarak devrimci bir içeriğe de sahip olabilirdi. Türk burjuvazisinin özelliklerinin temsil edildiği bir aldatma öyküsü olarak okunduğunda, bu romanın, iki kişi arasındaki aldatmayı, kural ve normların ihlal edilmesi anlamında suçla –alt sınıf insanlarda çok büyük bedelleri ve yaptırımları olacak türden^[4] suç ve kural/norm ihlalleriyle- özdeşleştirdiği sonucuna varılabilir. O kadar ki, baş kahraman kadın, kitabın finalinde, yaptığı her şeye karşın –hatta yaptıklarını itiraf etmiş olmasına ya da yakalanmak adına herşeyi yapmış olmasına karşın- baş kahraman erkeği taklit ederek, bundan böyle insanların zaafılarıyla oyun oynayacağı bir alana adım atmaktadır.

Bu aldatma romanının arkaplanı, karakterler ve olaylar –belki daha da önemlisi, bu tikel aldatma olayının ruh hali- kendisini en iyi şu cümlelerde açığa vuruyor: “Cem (yani sevgili), yapılacak olanı ayıp ya da günah bulmuyordu, böyle bir şey yaptığı için Aydan’ı ayıplamayacak belki de tek insan oydu, her şey gibi bu da bir oyundu onun için....” (s.203). Bu ruh halinin ortaya koyduğu en tuhaf yan da belki, bu cümlelerdeki ‘hafifliğin’ neredeyse aldatmayı bile, hem toplumsal hem de bireysel bir ‘vaka’ olarak can yakıcı bir deneyim olmaktan çıkarıp sıradanlaştırmasıdır..

Baş kahramanımız, kadınlardan asıl almak istediği şeyi bununla hiç ilgilenmiyormuş gibi görünmek suretiyle alması gerektiğini öğrenmiştir; ama, bunun dışında bu adamın karakteri çok derinleştirilmediğinden, böylesine kendini beğenmiş bir adamın nasıl olup da, ne denli sıradışı olursa

olsun cinsel haz alanıyla yetinebildiğini anlamamıza yetmiyor kitapta bize sunulan bilgiler... Beldi bir ipucu, adamın statik vb. hesaplar tutmadığından realize edilemez olan maketlerini (s.178) herkesden köşe bucak saklaması olabilir belki bu konuda... Kitapta, kadının ‘heyecan bağımlısı’^[4] haline gelmesinden (s.165) başka mazereti olmayan durumların –daha fazla heyecan yaratma adına yakınlarla yapılan bir dizi saygısızlıktan oluşan- kadının yakınlarıyla olan ilişkisine yansımalarıyla ilgili derin betimlemelere gidilmemesinin nedeni de, kimbilir belki de, Altan’ın bile kahramanları adına durumdan utanç duyuyor olmasıdır.

Konunun işlenmesinde çelişkili görünen bazı noktalara gelince... Kitabın başında edindiğimiz intiba, baş kahraman kadının mutlu bir evliliği olduğu ve kocasından başka biriyle birlikte olmak gibi bir düşünceye sahip olmak için hiçbir nedenin olmadığı yönündeydi... Hatta, adamdan uzak durmak için belli belirsiz kendisine karşı mücadele bile veriyor gibi bir hava yaratılıyor... Oysa ilerleyen sayfalardan anlıyoruz ki, ne bu aldatma, kadının ilk aldatması olacak^[4], ne de bu (nedense tehlikeli) adamdan kurtulmak için başka erkek arayışlarına girmek konusunda bir tereddüt duyacak.... Nedense tehlikeli diyorum, çünkü adamın çekiciliğine dair okuyucuya, adamın bedensel çekiciliğinden ve kadını esrarengiz davranışlarla çekmesinden başka bir neden sunulmuyor. Kitabın sonunda anlıyoruz ki, kadının bu tekil aldatma deneyimini yaşamasındaki asıl tehlike, genel olarak aldatma deneyiminin kendisiyle ilgili değildir: buradaki tehlike, sözkonusu adamın kadının yaşantısını geri dönüşü olmayan biçimde değiştirmeye aday birisi olmasıyla ilgilidir. Zira, kadının karşı karşıya olduğu tehlikenin, kesinlikle kocasını aldatmakla ilgili olmadığını, aldatma tecrübesini daha önce de yaşamış olmasından, ama bundan zerre kadar etkilenmemiş olmasından anlıyoruz: daha önceki aldatma, kadının bir kadın olarak yaşadığı güven bunalımından çıkmasına yardımcı olan bir deneyim, kendisini yeniden kadın olarak hissetmesini sağlayan (olumlu) bir şeydir olsa olsa!...

Aynı nedenle, aldatılan adam durumundaki kocanın karısına olan “olağanüstü cinsel bağımlılığını sadakat anlayışının sıradanlığı içine yerleştirmesi”ne “ne yazık ki” diye hayıflanılmasını normal kabul etmek gerekecektir (s.29). Bu mantık dahilinde, bir bakıma başka hiç işi gücü olmayacak yani adamcağzın.. Eee tabi, aslında bunu yapabilmesi için adamın bir roman kahramanı olarak bile gerçekten başarılı bir doktor olmak yerine^[4] karısının kendisine tercih ettiği mimar gibi mesleki heyecanının asıl olarak, hiç gerçekleştirilemeyecek ameliyat kurgularından alması, yani bir doktor müsvettesi olması gerekirdi. Yani, sözkonusu sınıfın yaşam beklentileri içinde kalarak konuya yaklaşıldığında, adamın yapması gereken, sahip olduğu ve bir aşk için çok sağlam bir temel oluşturabilecek bu ‘harika cinsel bağımlılığı’ –bu sınıfın bakış açısından bu tip bir özel durumun, bir bağımlılık değil, bağımlılık olmak durumunda oluşuna burada ayrıca dikkat çekmek isterim- ve tutkusunu, “küçük oynaşmalarla, eğlenceli flörtlerle, arada sırada kalabalık davetlerde küçük göz kırpışlarla sürekli bir sevişmeye, sonsuz bir eğlenceye çevirme”ktir. Bu şekilde idealize edilen böyle bir dünyada ‘zeka’, ‘tutku’ ve ‘enerji’ (s. 99) de, böylece, anlamlı işler yaparken dayanılan insani zenginlikler değil de, kendi içlerinde bir amaç, ve kişiyi ‘özel’ ve ‘önemli’ yapan ve toplumda sivrilmesine yardımcı olan özellikler olarak betimlenirler: ‘zeka’, ‘tutku’ ve ‘enerji’ silahlarının, daha fazla haz ‘yaratma’ ve diğer insanlar üzerinde etkili olmak suretiyle onlarla dilediğince oynayabilme şansını kişiye verdiği de bu çerçevede unutulmamalıdır^[4].

Böylece, ‘mükemmel’ bir kocanın aldatılmasını sağlayan adamın, yıkılacağı için yapılmayan binalar tasarlayan bir adam olması (s. 178) da tesadüf değildir.... Adamın kadın açısından sahip olduğu

büyünün sırrı, belki tam da burada yatmaktadır: adamın, kendisini yaşamın olağan ve sıradan hay-huyunun tamamen dışında bir cinsel nesne olarak sunmadaki başarısında... Bu açıdan bakıldığında cinsel nesneye dönüşmesi anlamında, bir tür ‘kadınlaşmış’ erkektir burada sözkonusu olan^[1], ve kadın bu adamın yerini başka biriyle doldurmak için aramaya koyulup da kimseyi bulmayınca, kadınların böyle bir oyuna yatkın olmaları nedeniyle baş kahramanın daha şanslı olduğunu, kadınlarinsa erkeklerin bu tür oyunlara kapalı olmaları nedeniyle bu açıdan şanssız olduklarını düşünmektedir. Bense, daha az nesneleşmiş olmanın erkekler açısından bir sorun olduğu düşüncesinde değilim: yaşanması gereken değişimin erkeklerin nesneleşmesi yerine, kadınların bu konumdan kurtulmaları olduğunu düşünüyorum.

Yaşamak, çıplak gerçeklikten ibaret olamaması anlamında hep biraz ‘aldatı’ içerir kuşkusuz... Zira, insan ne denli gerçek sevgisiyle dolu olursa olsun, çıplak gerçeklik dünyasındaki güzellik, hele de kelimenin dar anlamıyla güzellik ve haz merkezli bir bakış açısından bakıldığında, kendi başına süreklilik arzedecek kadar kırılgandır... Bu nedenle, güzelliğe sonsuzluğun mührünü vurabilmek, hünerli bir insani dokunuş gerektirir. Herşeye biraz hüner katmanın ise, ne Altan’ın burjuva sınıfı adına resmettiği herşeyi bir oyuna dönüştürmekle, ne de birbirimizi gerçekten aldatmak ya da kandırmakla ilgisi vardır: biraz ustalık, biraz meydan okuma, biraz da bazı şeyleri öne çıkarırken, başka bazılarını geride tutma ve belki de daha alçak sesle telaffuz etme... Ama en çok da güzellik anlayışının dar olmaması; ne kadar ‘çirkin’ de olsa gerçek olanı yalan ve aldatmacaya tercih edecek denli geniş olması gereklidir...

NOTLAR

^[1] Burada, ‘kullanma’ ve ‘ustalık’ sözcükleri olumlu değil olumsuz çağrışımlarıyla okunmalı: zira, konular bilindik olma anlamında kolaylaştıkça edebiyatçının işinin tam tersine zorlaşması beklenir... Bu roman ise, oldukça sıradan kahramanlara dayandırılan ve kendisi de aldatmanın bile kanıksandığı için aldatma olmaktan çıktığı bir öyküden başka bir şey değildir. Altan ise, gerek romanında ortaya konulan çerçeve, gerekse yazılı ve görsel medyada bu konuda verdiği beyanlarla bu hayati konularda kalem oynatmanın bir sanatçıya vermesi gereken ağırlığa ve sorumluluğa sahip bir görünüm arzetmiyor; ve sanırım, eserlerinin kendisine bahsettiği şöhret ve başarıyı da fazlasıyla kaygısız ve sorgusuzca kabul ediyor.

^[2] Altan’ın kahramanları, sadece bu kitapta değil, sanırım neredeyse daima ‘kendi sınıfı’nın insanlarını yansıtıyor.

^[3] ‘Aldatma’ temasını işleyen bu roman açısından bu ‘oyun alanı’ saptaması özellikle anlamlıdır, zira yazar kahramanları üzerinden alttan alta, övünülesi, mutluluğa götüren yol ve hatta neredeyse aldatmalara karşı bir çare olarak sürekli ‘oyun’ içre olmayı tavsiye etmektedir. Ama, toplumsal yaşamın zaten maskeler ardında yaşandığı bir ortamda, bu bilinçli ve kasıtlı sürekli oyun halinin, bütün bir ilişkiyi ve giderek yaşamı bir kasıtlı aldatma alanı olarak ‘oyun’a dönüştürmeyeceğini kim söyleyebilir.

^[4] Romanda yer verildiği haliyle bu, hırsızlıkları yapan zengin baş kahraman kadın olduğu halde, kendisini kurtarmayı başarırken, eve gelen temizlikçi kadınların hırsızlığa maruz kalan ailelerin

gazabından kendilerini, haklarında hiçbir delil olmadığı halde, kurtaramamış olmalarıdır.

[5] Bu heyecan bağımlılığı, Altan tarafından pek de ustaca sayılamayacak bir biçimde süslenip püsleniyor ve öyle basit/sıradan bir fiziksel heyecan olmadığı anlamında “bedensel olmayan bir açlık” olarak tanımlanıyor. Oysa basit ve sıradan bir bedensel haz olsa bu, nasıl böyle bağımlılığa varan bir heyecan yaratabilir ki insanda bu... bu kadar bedensellik üzerinden işlenen bir temada, bir heyecanın bedensel olmasının niye bu şekilde küçümsendiğini anlamaksa iyice zor...

[6] Kadının bu aldatma işini daha önce de yapmış olmasını neden ileriki sayfalarda anlamak durumunda olduğumuzu, bu konuda neden kadın aldatma konusunda bocalayıp, bir tür muhasebe yaparken bilgilenmediğimizi hiç anlayamadım doğrusu...

[7] Biraz ileride anlıyoruz ki bu adam gerçekten de romanın diğer iki kahramanından farklı: “...hayatın içinde, çalışarak, dövüşe dövüşe yükselmişti;” (s. 56).

[8] Altan’ın kitaplarında bu sınıf açısından aktarılanlar her zaman da olumsuz değil: örneğin bu kitapta, yükselmenin başarıya endeksli olduğunun varsayılması ve başarısızların topyekün lanetlenip başarılıların göklere çıkarılması (s.99) anlamında bazı olumlu gelişmelerin de ipuçları bulunmaktadır.... Bunlar olumlu gelişmeler olarak kabul edilmelidir, bizimkisi gibi halen yükselmenin üstlerle iyi geçinmeye vb. gerçek yetenek ve başarılarla bağlı olmadığı bir ülkede... Romanın mimar erkek baş kahramanın şu sözleri de, sığ da olsa toplumumuzda servet sahibi olmanın ötesinde bir burjuva *ahlakının* yerleşmekte olduğuna dair bazı işaretler içeriyor: her ne kadar para kazanmak için de, öyle ya da böyle bir kültüre ihtiyaç olduğu su götürmez bir gerçekse de kendisi diyor ki, “para kazanmak için kültüre ihtiyaç yoktur, hatta belki para kazanabilmek için cehalet bir avantajdır, ama para harcayabilmek için kültür gerekir.” (s.207). Tabii baş kahramanımızın kültürden anladığı, klasikleri okumuş olmak veya olmamakla sınırlı bir çerçeveye sahiptir. Ayrıca, vurgunun paranın kazanılırken değil de harcanırkenki bölümüne yapılması da az gelişmiş ülke kapitalizmleri açısından tipik işaretlerdir.

[9] Her ne kadar, bu pasifleşme ve nesneleşme durumu, kitabın ve yazarının mantığı bağlamında, erkeğin almak istediği şeyi alabilmesi biçiminde rasyonalize edilebilecekse de, kadınların cinsel nesnelere dönüşmesinde aynı mekanizmanın geçerli olmadığını kim iddia edebilir ki?